

BEFOGADÓ ISKOLA – ESÉLYTEREMTÉS SZAKKÉPZÉSSSEL***KÖPECZI-BÓCZ TAMÁS**

a Budapesti Corvinus Egyetem
egyetemi docense
kbt@t-e-mail.hu

Bevezetés

A szakképzés az egyik legfontosabb színtere és egyben eszköze a társadalmi kohéziót erősítő alrendszernek. Az oktatási rendszeren belül mégis a legalacsonyabb presztízsű, tehát önmagában is a leghátrányosabb helyzetű iskolatípusnak tekintjük a szakiskolákat. Itt különösen igaz, hogy az iskola fontos társadalmi találkozási pont, mely minden elemében magában hordozza a társadalomban mélyen gyökerező problémákat. Így a társadalmi kohézió szempontjából különösen fontos, hogy az iskolarendszer és azon belül is a szakképzés mennyire képes korrigálni a társadalmi kohézió fejlettségének hiányosságait. Annyi bizonyos, hogy a középfokú oktatásból való lemorzsolódás különösen a szakiskolákban jelentős. Ebben az iskolatípusban átlagosan minden negyedik tanuló legalább egyszer évet ismételt tanulmányai során (a gimnáziumokban az összes iskolába járóra vetített évisméltési arány öt százalék). Egyes számítások szerint a lemorzsolódás olyan méreteket ölt, mely hagyományos statisztikai eszközökkel nehezen mérhető, de a szakirodalom 20–40 százalék közé teszi ezt az értéket. Ez az utóbbi években növekvő tendenciát mutató jelenség nagyban hozzájárul a fiatalkorú munkanélküliség és szegénység növekedéséhez, meghatározó szerepet játszik az alacsony iskolai végzettségű népesség újratermelődésében, a társadalmi feszültségek éleződésében. Mi lehet ennek az oka? Pénzhiány aligha, hiszen az elmúlt évtizedben a költségvetés és az *Európai Unió* által társfinanszírozott programok (Phare, Humán Erőforrás Operatív Program [HEFOP], Társadalmi Megújulás Operatív Program [TAMOP], Társadalmi Infrastruktúra Operatív Program [TIOP], Regionális Operatív Programok [ROP]) több tíz milliárd forintos nagyságrendben álltak rendelkezésre. Bár intézményi szinten nagymértékben elterjedt az integrált oktatás, a lemorzsolódási ráták és a halmozottan hátrányos helyzetű tanulók tanulmányi eredményei egyelőre nem javultak szignifikánsan. A szabályozás vagy az intézményi környezet, esetleg a humán erőforrás minősége

* Esélyteremtés szakképzéssel, angol néven Promotion of Social Inclusion Through VET (PSIVET) egy több országot érintő projekt címe, melyről részletes információk a <http://www.observatory.org.hu/projektek/psivet/> honlapon található.

eredményezi mindezt? Sok elemzés készült már e témában, mégis kevés a megalapozott rendszerszemléletű válasz. Ennek egyik oka, hogy *a kérdéskört nem lehet csak az oktatás alrendszerében vizsgálni és megoldani*. A társadalom és a gazdaság teljes vertikumának részeként szükséges a kérdést tanulmányozni és felvázolni a továbblépési lehetőségeket. Nem lehet azt várni az iskoláktól és így a szakiskoláktól, hogy a jövedelmi különbségek, földrajzi különbségek, kulturális eltérések, rövid távú gazdasági érdekek halmozott rétegeire önmagában sikeres választ adjon. A globális gazdaság fejlődése globális társadalmi kihívásokat és megoldásokat eredményezett. Nem véletlen, hogy azok a nemzetközi érdekszövetségek, melyek a globális gazdaság fejlődésére alapultak, ma jelentéseikben, politikáikban rendre középpontba helyezik az oktatási rendszerek kérdéseit. Ennek megfelelően a szakiskolák fejlődését is komplex gazdasági, társadalmi környezetben kell elképzelnünk, mely környezetek dinamizmusát a globalizáció határozza meg. Ez nem azt jelenti, hogy ezt a környezetet kell előtérbe helyezni egy nemzeti oktatási rendszernek, azonban olyan nemzeti és lokális megoldásokat kell politikákba öntenie, mely tekintettel van ezekre a tényezőkre is. Az pedig az egyes nemzeti politikák kérdése, kihívása, hogy a globális tendenciák ismeretében fontosnak tartja-e saját felnövekvő, jövőbeni állampolgárainak felvértezését a külső hatások ellen, sőt fel tudja-e úgy készíteni a jövő munkavállalóit, hogy ezeket a folyamatokat kihasználva, azt nemzeti és lokális szinten is hasznosítsa. Mindezek fényében, tehát a befogadó szakképzés kialakulásának egyik ismérve az lesz, hogy a szakiskolákban tanuló – évente 20–40 százaléknyi fiatal – gazdasági és társadalmi aktivizálása megvalósulhat.

Globális tendenciák

A *Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD)* a „*Társadalmi kohézió egy változó világban*” szakmai címet adta a „*A globális fejlődés kilátásai 2012*” című jelentésének. A jelentés rámutat arra, hogy a világgazdaság szerkezete átalakult, a növekedési gócpontok földrajzi szempontból is megváltoztak. Az elmúlt évtizedben mintegy 80 fejlődő országban volt kétszer akkora a gazdasági növekedés, mint az OECD-átlag, melynek hazánk is tagja. Az elemzésben az okok között egyértelműen megjelent az oktatás, melynek központi eleme *a minőségi oktatáshoz való hozzáférés*. A jobb oktatási minőséget a magasabb termelékenységű potenciál és a kedvezőbb munkaerő-piaci pozíciók kiindulópontjaként kezeli az elemzés. Az OECD szerint elengedhetetlen, hogy a szakpolitikákban jelenjen meg az a szándék, hogy az egyén szintjén mérsékeljék a minőségi oktatáshoz való hozzáférésben jelentkező különbségeket. A jelentés a *társadalmi kohéziót* három komponens mentén írja le, s hangsúlyozza, hogy ezek egyensúlyára kell törekedni. A komponensek: *a társadalmi befogadás, a társadalmi tőke és a társadalmi mobilitás*. Az oktatásnak mindhárom komponensben jelentős szerepe, feladata van. A jelen-

tés úgy értékeli, hogy a társadalmi kohézió globális erősödése (a fejlődő országok teljesítményére alapozva jut erre a következtetésre) mellett, hogy önmagában is kedvező tény, jelentősen megalapozza a hosszú távú globális fejlődést.

A társadalmi kohézió erősítése azonban csak hosszabb távú politikákkal, víziókkal valósítható meg, s e folyamat egyfajta kiszámítható makrogazdasági környezetet is igényel. Az összefüggéseket felismerhetjük az oktatási rendszeren keresztül is. Ha ki szeretnénk alakítani egy jobban befogadó oktatási rendszert, amely az oktatás minőségét összességében emeli, akkor a hátrányos helyzetűek képzéshez történő hozzáférését erősíteni kell. Mindez jelentős társadalmi ráfordítást igényel, melynek eredménye csak hosszú idő után lesz mérhető, hosszú távon válik valósággá a társadalmi integráció és a generációk közötti társadalmi mobilitás. A társadalmi integráció, a közösség fejlődése, így a globális integráció fejlődése az emberiség történetének fontos eleme. A globális integráció ma még csak gazdasági és tőkepiaci értelemben erős, de már érzékelhetők azok a folyamatok és eredmények, melyek a társadalmi globalizáció irányába hatnak, s amelynek feltétele technikailag már adott. E gondolatmenet kiemeli, hogy a következőkben a globális fejlődés kulcseleme az ember lesz, illetve annak oktatása, képzése.

A befogadó iskola ismérvei

A befogadó iskola – inclusive school – angol eredetű kifejezés. Az inklúzió szót gyakran az integráció szinonimájaként használják, holott nem ugyanarról van szó. Az integrált nevelést alapvetően a társadalmi integráció, vagyis a közösség fejlődéséből levezetve közös, együttes nevelésként határozhatjuk meg. *Szűkebb értelemben* – és sokan így használják – a fogyatékkal élők és az egészséges tanulók együtt nevelésére utal. *Tágabb értelemben* társadalmi szintű integrációt értünk alatta, vagyis a mindennemű mássággal rendelkező tanulók együttnevelésére gondolunk, amikor ezt a kifejezést használjuk. A fogalom eredete – természetesen – a nagyon vegyes kultúrájú és a másság elfogadásáért folyamatosan háborúkat indító USA-ból származik, de hasonló példákat találunk számos európai országban, így például az Egyesült Királyságban. Az Egyesült Államokban az integrált oktatás gondolatát, gyakorlatát a Brown vs. The Board of Education legfelsőbb bírósági ügyben született döntés erősítette meg. A bíróság az ügyben született precedens értékű döntésével a faji hovatartozásra épülő szegregációt ítélte el, és ezzel teret nyitott a mindennemű mássággal szembeni elkülönítés megszüntetésének.

Az inklúzió az integráció sikeresen megvalósított formáját jelenti, tehát együttnevelést és elfogadást/befogadást takar. Az inklúzió megvalósításához nem elegendő a *fizikai* együttnevelés, és önmagában ez nem is válik hasznára az együttnevelt gyerekeknek! Minden egyes tanulót a különbözőségeivel együtt fogadunk el és segítünk abban, hogy sikereket érjen el a tanulmányai során.

Fontos, hogy az együttnevelés a pedagógusok részéről megfelelő módszertani felkészültséggel társuljon, a tanárok képesek legyenek módszereiket a különböző tanulók egyedi, sajátos igényeihez igazítani, illetve elfogadó légkört teremtsenek az osztályban, az intézményben. Az inkluzív oktatás, az inkluzív nevelés által teljes körű szemléletváltás valósul meg nem csak az iskolában, hanem annak teljes környezetében, beleértve a családokat, azt a mikrotársadalmi környezetet, ahonnan jönnek a tanulók. Az inklúzió az integráció egyik legfontosabb eszköze és ismérve is, melyet nem lehet jogszabályokkal formálisan leírni, ennek megfelelően az ellenőrizhetősége sem lehetséges hagyományos adminisztratív eszközökkel. Eredmények megfelelő környezettel, megfelelő attitűd kialakításával érhetők el. Ebben van kulcsszerepe az oktatási vezetőknek, pedagógusoknak, oktatási szolgáltatást nyújtó szakembereknek.

A befogadó iskola olyan intézmény legyen, amelyhez az iskola elvégzését követően is bizalommal fordulhat a tanuló. Az iskola legyen nyitott a diákok és a szülők számára egyaránt. Számos európai ország oktatási gyakorlatában található példa a nyitott iskola intézményére, különös helyzet, amikor a migráns szülő és gyermeke egyidejűleg ül az iskolapadban. A nyitott iskola kifejezés e nemzetközi tendenciától függetlenül létezik Magyarországon. A nyitott iskola létezését abban a formában értelmezhetjük, értékelhetjük, ahogy az iskolák kapcsolatokat építenek a tanulókkal, a mikro társadalommal, illetve aszerint, hogy ezek a kapcsolatok mennyire épülnek pozitív, segítő attitűdre. A nyitott iskola együttműködést feltételez, amelyben közös értékrend alakul ki az értékelés, a visszajelzés, a minőségbiztosítás rendszerén keresztül, s ez felerősítheti azt a folyamatot, hogy az iskola sokkal több energiát fordít a nevelési feladatra, mint amit formálisan előírtak. Egy ilyen rendszer megszervezése az ellenőrizhetőség, a mérés-értékelés és a hatékonyságmérés tekintetében rendkívül nehéz vezetői feladat.

Mindezek alapján összegezhetők a befogadó iskola ismérvei, melyek közül legfontosabb a *kirekesztés és kirekesztettség mindenfajta formájának megelőzése*. Elsődleges feladata az *elfogadó közösség, az elfogadó iskolai légkör kialakítása*, a diszkriminatív attitűdök megváltoztatása. A hatékony motiválásnak, a segítő támogatásnak, a pozitív teljesítményelvárásnak az alapja a nyitottság, a tanulók, tanárok, segítő szakemberek, a szociális intézményrendszer és a szülők közötti együttműködés. A speciális egyéni szükségletek maximális figyelembevételével kell az oktatás, nevelés módszereit megválasztani, a tanulókat saját tapasztalataihoz közelálló, gyakorlatra orientált tanításban részesíteni. A felmerülő tanulási nehézségek esetén elsősorban nem a gyermekben keresi a hibát, hanem magában az oktatás milyenségében (Réthy, 2002).

Méltányosság az oktatásban

Az OECD-hez hasonlóan az Európai Unió is számos ajánlást és támogatási politikát alakított ki, melyben központi elem az oktatás. Az „*Oktatás és képzés 2020*” stratégiájában négy prioritást határoz meg:

1. az egész életen át tartó tanulás és a mobilitás valóságának megteremtése;
2. az oktatás és képzési rendszerek minőségének és hatékonyságának javítása;
3. a társadalomban érvényesülő méltányosság elvének, a társadalmi kohéziónak és az aktív állampolgárrá válás lehetőségeinek megteremtése;
4. az oktatási rendszerekben megvalósuló innováció, kreativitás és a vállalkozói szellem növelése.

Bár a felsoroltak komplex célrendszert alkotnak Európa versenyképes oktatási rendszerének megteremtése érdekében, ahogy változik az iskolákba érkező tanulók összetétele és száma, ennek megfelelően egyre fontosabbá, egyre lényegesebbé válik a harmadik prioritás, azaz a méltányosság elve, a társadalmi kohézió megteremtése.

Az OECD „*Hátrányos helyzetű gyerekek támogatása az iskolákban*” – című kiadványában (*Equity...*, 2012) hangsúlyozza, hogy a világ legjobban teljesítő oktatási rendszerei azok, amelyek az oktatási-képzési munka magas minőségét a méltányosság elvének érvényesítésével egyesítik.

A méltányosság elvét többféleképpen is definiálja a szakirodalom. Szintén egy OECD, „*No More Failures*” című tanulmányból táplálkozva a következőképpen értelmezhetjük a méltányosságot (*Field, Kuczera, Pont, 2007*): a méltányosság elve az oktatásban azt jelenti, hogy az egyén személyes és társadalmi körülményei (például nemi, etnikai hovatartozás, családi háttér) nem befolyásolják/nem akadályozzák az oktatásban való lehetőségek megragadását, ez az alapja egyben az igazságosság (fairness) teljesülésének is. Az egyén és az állam közötti, demokratikus elven nyugvó társadalmi szerződés alapján az egyén személyes és társadalmi körülményei nem befolyásolhatják azt, hogy az oktatási rendszerben hogyan vesz részt, milyen eséllyel és milyen teljesítménnyel tud szerepelni. A méltányosság elvének másik összetevője, hogy minden egyén legalább minimális képesítést szerez.

Mindez nem egyeztethető össze azzal, hogy a lemorzsolódás folyamatosan a szakiskolákban tanulók körében a legerőteljesebb. A lemorzsolódó fiatalok szakképesítés, munkalehetőség nélkül kezdik el az életüket, ami összességében a teljes társadalomra negatív hatást gyakorol. Ezért a befogadó/inkluzív oktatási rendszer egyik indikátorának tartjuk, hogy minden egyén legalább minimális szintű képesítést szerez, nem esik ki a rendszerből képesítés megszerzése nélkül.

Befektetés az oktatási rendszerekbe

A hivatkozott OECD (2007) kiadvány részletesen bemutatja, hogy az oktatási rendszer méltányosságának növelésére fordított befektetés megtérül, ezért mind az OECD, mind az EU miniszterei hangsúlyozzák, hogy elengedhetetlen a méltányosság elvének szakpolitikai prioritásokban történő megjelenése. A megtérülés az iskolai sikertelenségnek társadalmi és gazdasági következményeivel mérhető, azaz a következőkkel:

- Munkanélküliség, egészségtelen életmód, bűnözés → A szociális és egészségügyi rendszer magas kiadásai; alacsonyabb adóbevételek;
- Alacsony társadalmi részvétel → gyengébb demokrácia és alacsonyabb társadalmi tolerancia;
- Alacsony továbbtanulási hajlandóság → munkaerőpiac változásaihoz való alkalmazkodóképesség hiánya stb.

Az oktatási rendszerekre fordított kiadások megtérülését az OECD „*Education at Glance*” jelentése számszerűen is igazolja. A jelentés szerint a középfokú végzettség megszerzésébe fektetett közpénzek nettó jelenértéke és belső megtérülési rátája minden EU, illetve OECD országban pozitív: OECD átlag 7,8% (35 544 USD); EU21 átlag 8,4% (32 293 USD). A számítási módszer költség oldalán a direkt kiadások és a tanulási idő alatt kiesett adóbevételek szerepelnek, míg a hasznok oldalán számszerűsíthetők a magasabb adóbevételek, a társadalombiztosítási rendszer magasabb bevételei, a szociális ellátó rendszer és az egészségügyi rendszer alacsonyabb kifizetései. A globális versenyben a humán tőke felértékelődik, az ilyen irányú befektetések sokszorosán megtérülnek. A szakmával rendelkező, jövedelmet termelő munkavállalók magasabb volumenű adóbefizetései, a szociális ellátórendszerekbe történő hozzájárulásuk – egészségügy, nyugdíjrendszer finanszírozása, a munkanélküli ellátórendszer kiadásainak csökkenése – számszerű bizonyítékát adják a befektetések megtérülésének. Ha az oktatási rendszer hatékonysága révén sikerül kompenzálni az egyén hátrányos helyzetéből eredő sikertelenséget, azzal hosszú távon jelentősen hozzájárulhatunk a társadalom és a gazdaság fejlődéséhez.

Hátrányos társadalmi státusz és lemorzsolódás

A jövő egyik nagy kockázata a szegénység és a jólét közötti ellentét következtében felerősödő társadalmi feszültség. Az oktatási sikertelenség leginkább a társadalmilag hátrányos helyzetből érkezőket veszélyezteti. Nemzetközi statisztikák azt mutatják, hogy a társadalmi státusz alapvetően meghatározza az iskolai sikereket/sikertelenséget. Az OECD átlagot tekintve minden ötödik fiatal középfokú végzettség, illetve szakmai bizonyítvány megszerzése nélkül esik ki az oktatási rendszerből. Mindez

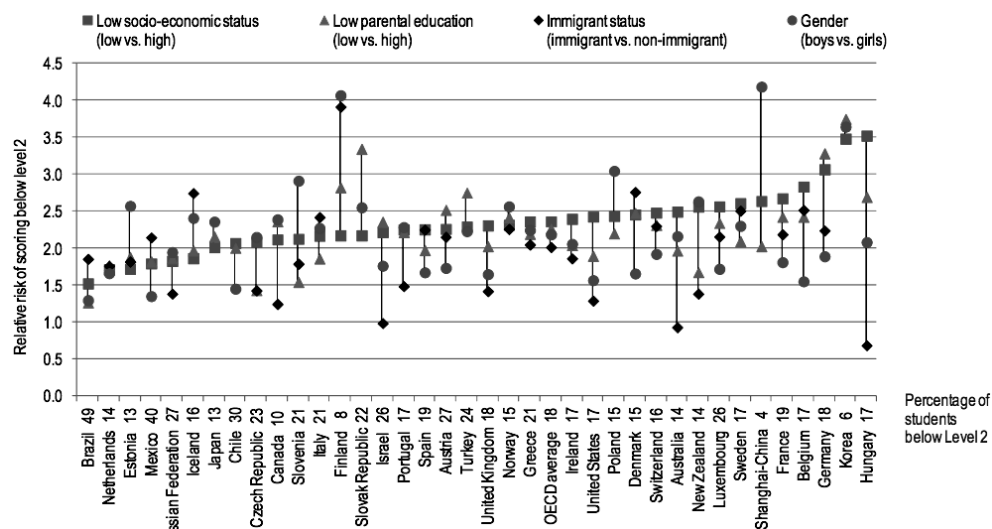
a kockázat a hátrányos helyzetű fiatalokat kétszer-háromszor (pontos érték 2,37-szer) jobban fenyegeti. Magyarországon a lemorzsolódás átlagosan 10 százalék, de a szakiskolások körében, illetve a hátrányos helyzetű, halmozottan hátrányos helyzetű csoportok esetében az érték 30 százalék körüli (a 20–40 százalékos felmérési adatok átlagát véve). A demográfiai trendek miatt ez az arány várhatóan növekedni fog.

Az oktatási rendszerek méltányosságának kérdése nemzetközi szinten is vizsgálódás tárgyát képezi. Néhány ország oktatási rendszere kiemelkedően eredményes a tanulók hozott hátrányainak kompenzálása terén, például Kanada, Finnország, Japán, Norvégia, Észtország említhető. Egyes országok oktatási rendszere kifejezetten erősíti a társadalmi-gazdasági különbségekből fakadó hátrányokat. A kiadvány adatait elemezve azt kell megállapítanunk, hogy – sajnálatos módon – ebben hazánk élen jár.

A magasan teljesítő oktatási rendszerekben a méltányosság és a minőség együtt érvényesül. Az úgynevezett ESCS¹ index a 2009-es PISA szövegértés mérések (három évente a 15 éves korosztályban, OECD országokban felvett adatok) alapján azt mutatja, hogy a kiemelkedő munkát végző országokban a *magas minőség párosul a méltányos oktatási rendszerrel*.

A nemzetközi összefüggések arra is rámutatnak, hogy az egyes országok szakpolitikai jelentős hatást gyakorolnak, így sajnos megállapítható, hogy *hazánkban a tanulók gazdasági, társadalmi helyzete rendkívüli mértékben befolyásolja az iskolai teljesítményt!* A szociális hátrányokkal bíró társadalmi csoportok hátrányai nagy tömegben újra termelődnek, ennek a megakadályozására elsősorban – de nem csak – az oktatási rendszeren belül kell intézkedéseket hozni. Ugyanezt olvashatjuk le az OECD tanulmány egyik ábrájáról is, amely a különböző hozott hátrányok szerinti bontásban mutatja a szövegértés teljesítményre gyakorolt hatások mértékét. (Lásd *1. ábra!*)

¹ ESCS: Economic, social and cultural status index (gazdasági, társadalmi és kulturális háttér mutató), amely azt méri, hogy mennyiben magyarázza az átlagteljesítménytől való eltérés mértékét a tanulók gazdasági, társadalmi és kulturális helyzete.

1. ábra: Egyes hozott hátrányok hatása a szövegértésre kettes szint alatt (OECD, 2012)

Az 1. ábra azt szemlélteti, hogy hányszorosára növekszik annak az esélye, ha egy adott tanuló a szövegértés teszten kettes szint alatt teljesít az egyes hozott hátrányok tekintetében².

A kettes szint alatti teljesítmény gyakorlatilag a funkcionális analfabétizmust jelenti, ezeknek a fiataloknak minimális esélyük van arra, hogy elvégezzék a középiskolát (upper-secondary – nálunk: szakiskola, szakközépiskola, gimnázium). Megfigyelhető, hogy hazánkban a migráns státusz nem számít hátránynak. A bevándorlók gyermekei nagyobb eséllyel teljesítenek jól, mint a többi diák, melyre magyarázat lehet, hogy országunkba főként a határon túli magyarok vándorolnak be, akik beszélik a magyar nyelvet, míg más migránsoknak a nyelvismeret hiánya nehézséget okoz. A kedvezőtlen társadalmi-gazdasági helyzetből érkező fiataloknak három és félszer nagyobb az esélye arra, hogy a szövegértés felmérésen kettes szint alatt teljesítsenek. Ebben hazánk ismét kiemelkedik (negatív értelemben) az OECD rangsorban.

² Hozott hátrányok: alacsony társadalmi-gazdasági státusz, alacsony iskolai végzettséggel rendelkező szülők, migráns státusz, nemek szerinti hátrány.

Iskolai végzettség és munkaerő-piaci esélyek

A fiatalok munkaerő-piaci esélyei nagyban múlnak azon, hogy milyen iskolai végzettséget szereznek. A fiatalok munkaerő-piaci esélyei Európa-szerte kedvezőtlenek. Kifejezetten negatív és a magyarok számára figyelemfelhívó az alacsony végzettségű fiatalok helyzete a munkaerőpiacon. Hazánkban több mint 10 százalékkal magasabb az alacsony végzettségű fiatal munkanélküliek százalékos aránya, mint az EU-27 átlaga. Magyarországon minden második, maximum általános iskolai végzettséggel rendelkező fiatal nem talál munkát, míg az EU-ban ez minden harmadik egyénről mondható el, Romániában minden ötödikről, Dániában minden hatodikról. Ahogy nőtt a munkanélküliség, úgy nőtt a 15–24 éves korosztály munkanélküliségi rátája is. A 15–24 éves, maximum általános iskolai végzettséggel rendelkező, tehát a szakiskolát be nem fejező fiatalok 40–45 százaléka munkanélküli. Ezen belül a nők aránya nagyobb, ez a társadalmi csoport alapvetően sokkal hamarabb kerül szülői státuszba.

Ajánlások a méltányos oktatási rendszerek megvalósításához

Az OECD „*Méltányosság és minőség az oktatásban*” című kiadványa (2012) ajánlásokat fogalmaz meg arra vonatkozóan, hogyan tehetik az országok méltányosabbá az oktatási rendszerüket. Ezt akár egy nemzetközi iránymutatásnak is tekinthetjük, hiszen az ajánlásokat számos ország tapasztalatainak összegzéséből, tényalapú bizonyítékok megfontolása mentén fogalmazták meg. Ezek az ajánlásokat, bár főként szakpolitikusoknak szólnak, érdemes megismerni, mert a megvalósítás szabadsága lehetőséget ad a sikeres implementációra, hiszen hasznos üzeneteket fogalmaznak meg a különböző szintű döntésekhez, így a helyi szintű működéshez, az intézményi döntéshozáshoz is.

Az első ajánlás az évisméltelés felszámolása olyan környezet biztosításával, amely eszközt és lehetőséget biztosít az iskolának az évismélteléshez vezető okok megszüntetésére. Megoldási javaslatok: olyan külső szervezetek bevonása, melyeknek eszközrendszere kiterjedtebb az oktató intézmények lehetőségeinél abban a munkában, hogy javítani tudják az alulteljesítő tanulók hátterét. A korai szelekció elkerülése a középfokú tanulmányok egységesítésével, a felső középfokú tanulmányok későbbre tolódásával valósítható meg. Ellensúlyozni kell a szabad iskolaválasztás méltányosságra gyakorolt negatív mellékhatásait.

Következő ajánlás: A finanszírozási rendszert a tanulók és az iskolák igényeihez szükséges igazítani. Mindemellett célul kell kitűzni a felső-középfokú oktatás minőségének javítását a szakképzés, a fejlesztés, a tanácsadás, a pályaaorientáció, az átjárhatóság, az ösztönzők rendszerének átalakításával.

Jó példák, ajánlások a nemzetközi és a hazai gyakorlatban

A teljeség igénye nélkül említendő néhány nemzetközi és hazai jó példa, amelyek tapasztalatait felhasználva befogadó iskola, méltányos oktatási rendszer és befogadó társadalom építhető. Aktualitása miatt helyezem előtérbe a *PSIVET projektet*, melynek keretén belül vezetőképző szakemberek számára egy „*peer-learning activity*”-nek nevezett fórum zajlott, ahol neves külföldi előadók által bemutatott módszertanok kapcsán körvonalazódott, hogy mit tehetnek az intézményvezetők a befogadó iskola megteremtése érdekében: „A rendszerszemléletű vezető nem csak egy vagy esetleg több iskolát, még csak nem is sok iskolát vezet, hanem az egész oktatási rendszert, erkölcsi kötelességének és az ebből következő cselekedetek tudatában.”³

A rendszerszemléletű vezetés előbbre helyezi a különbségek csökkentését a teljesítménynöveléshez képest. A vezetői szerep ártékelődik: nem „ők és mi”, hanem együtt a közösség érdekében. Vagyis közösségi összefogásról, bevonásról, együttműködésről van szó iskolán belül és kívül egyaránt.

*Boudewijn*⁴ szerint a „szövetségek” (alliances), illetve az ezekhez vezető „párbeszéd” (dialogues) a helyzetek megoldását segítik. A párbeszéd fontos része a szövetségek létrehozásának. Keressük meg a kiegészítő erősségekkel rendelkező partnereket a környezetünkben. Saját intézményünk erősségeinek és gyengeségeinek ismerete is fontos, de hasonlóan fontos a potenciális partnerek erősségeinek és gyengeségeinek feltérképezése, végiggondolása. A rendszerszintű változtatásoknál érvényesíteni tudjuk a pilotkezdeményezésekből származó tapasztalatokat. Teret kell adni a közös örömöknek, legyünk büszkék a közös eredményekre!

A PISA mérésben uniós szinten első helyezett Finnországban nincs buktatás, a felső középfokú oktatásban történik a szelekció, a középfokú képzés folyamata a diákok képességétől függetlenül egységes. Dániában széles, személyre szabott és a személyiség kiegyensúlyozására koncentrálnó programok kínálóznak a lemorzsolódók számára (például termelőiskolák). Hollandia és több skandináv ország a korai iskolaelhagyók regisztrációjára és a szakképzésbe, munkaerőpiacra való integrálásukra összpontosít, annak érdekében, hogy minél magasabb iskolai végzettséggel hasznos tagjává váljanak a társadalomnak. Megemlíteném a második esély iskolák nemzetközi hálózata, valamint Angliában a National Association of Teachers of Travellers pedagógiai módszertana.⁵ Mindegyik nemzetközi példában megjelenik az elfogadás/befogadás, együttműködés, innováció, személyre szabottság és közösségi szellem, a családokkal való szoros együttműködés.

³ Idézet *Dr. Jucky Lumby*, a Southampton-i Egyetem professzorának előadásából a „system leadership” elveiről. PSIVET 2012. július

⁴ Gondolat *Boudewijn van Velzen* – a holland Nemzeti Iskolafejlesztési Központ vezetőjének előadásából.

⁵ Tájékoztatósi lehetőség: <http://www.natt.org.uk/>

Magyarország is nagyon jó példákkal szolgál. A *Dobbantó program*: tanoda-rendszer létrehozása és az ott nyújtott szolgáltatás, ami messze túlmutat az iskolai tevékenységen, a szakiskolai fejlesztési program közoktatási és szakképzési részének az összhangja. A különböző felzárkóztatási programok eredményessége – útravaló program, tranzit foglalkoztatás – alapvetően együttműködésen, szövetségben, kooperáción, összefogáson és közös akaraton múlik.

Hogyan tovább, milyen cselekvési terv készíthető?

Az átfogó nemzetközi szintű elemzések, tendenciák, statisztikák mit sem érnek, ha a jó gyakorlatok megismerésén keresztül saját magunk számára nem készítünk egy operatív cselekvési tervet. Ennek lépéseit és módszertani elemeit így vázolhatjuk fel:

- Felismerjük a problémát, természetesen az a cél, hogy országos viszonylatban eljusson ez a felismerés minden oktatási intézményvezetőhöz, illetve a szakpolitikai döntéshozókhoz is.
- Közös feladatunk, hogy meggyőzzük kollégáinkat arról, hogy rendszerintű változások induljanak el.
- Tájékozódunk a jó gyakorlatokról, kihasználva a mobilitási programok adta lehetőségeket.
- Hálózatok szervezése, mert ha hálózatban működnek, akkor a jó gyakorlatokról lesznek olyan információk, melyeket egy szakmai minimummá formálhatunk, így nyilvánvalóan rendszerszintű változás is generálható.

Irodalom

- Fields, S., Kuczera, M., Pont, B. (2007): *Education and Training Policy. No More Failure.* OECD Publishing.
- Education at Glance.* OECD Indicators. <http://dx.doi.org/10.1787/eag-2012-en>
- Equity and Quality in Education Supporting Disadvantaged Students and Schools.* OECD Publishing, 2012. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264130852-en>
- Réthy Endréné (2002): A speciális szükségletű gyerekek nevelése, oktatása Európában. *Magyar Pedagógia*, 3. sz. 281–300.